Hoffmann, Lothar Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung. – 3. Aufl. Durchges. – Berlin: Akad. Verl., 1987. – 307 S. *Hoffmann, Lothar* Probleme und Methoden der Fachsprachenforschung. In: Richart J.R./Thome, G./Wills, W. (Hg.): Fachsprachenforschung und -lehre. Tübingen, 1982. *Kalverkämper, Hartwig* "Die kulturanthropologische Dimension von "Fachlichkeit" im Handeln und Sprechen (Kontrastive Studien zum Deutschen, Englischen, Französischen, Italienischen und Spanischen)". // Jörg Albrecht/Richard Baum (Hrsg.): Fachsprache und Terminologie in Geschichte und Gegenwart. – Tübengen: Narr, 1992. – 333 S. *Möhn D., Pelka R.* Fachsprachen: Eine Einführung. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag Gmbh. and Co. KG, 1984. *Schmidt, Wilhelm* "Charakter und gesellschaftliche Bedeutung der Fachsprachen" // Sprachpflege 18, 1969, S. 10-21.

ШЕВЧУК О.В
(*Запорізький нац. ун-т*)

СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ ВІДМІНКА У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Мета статті полягає у визначенні сутності категорії відмінка у сучасній англійській мові. Дана мета визначила рішення наступних завдань:

- проаналізувати процес категоризації у сучасній лінгвістиці;
- дослідити походження терміну відмінок;
- розглянути два підходи до семантичного змісту відмінків;
- визначити різні точки зору щодо питання кількості відмінків у сучасній англійській мові;
- з'ясувати семантичний зміст конструкцій з генитивним суб'єктом та еліптичним генитивом.

Предметом даної статті є родовий відмінок у сучасній англійській мові. Об'єкт дослідження – сутність категорії відмінку і його функціонування у сучасній англійській мові.

В останні десятиліття у зв'язку з появою нової когнітивно-дискурсивної парадигми в лінгвістиці виникла «навчальна потреба поглянути на проблему мовної свідомості крізь мовну картину світу, пов'язати мову й національну культуру і представити дискурс із точки зору когнітивних структур, що лежать в глибинах свідомості особистості» [Манерко 2000, с.39]. Всі ці проблеми торкаються одного з найважливіших процесів категоризації. Її основу складає здатність людської свідомості виділяти з явищ навколишньої дійсності, з потоку інформації якісь загальні, досить стійкі ознаки, які регулярно повторюються в певному фоновому оточенні [Кубрякова 1995, с.28].

Учення про категорії належить ще Аристотелю, який вбачав у категорії найзагальніший ряд висловлювань [Герасимов 1992, с.41]. Недавня ж революція в когнітивній психології почасти пов'язана зі зміною погляду на поняття «категорія». Йдеться передусім про «перегляд самого процесу класифікації явищ дійсності в тому вигляді, в якому він відбувається в повсякденному людському житті» [Петрова, Герасимова 1988; Кубрякова 1997].

Процес категоризації звернений до двох аспектів: з одного боку, категорії служать матеріалом, який має доступ до свідомості, а тому вони можуть розкрити те, що є найбільш істотним для людини за уявленням і розумінням роботи когнітивних механізмів… З іншого боку, процес категоризації супроводжується фіксацією виділених ознак за допомогою засобів мови, внаслідок чого мовні категорії є «сховищами» номінації та комунікації [Манерко 2000,с.40].

Як зауважує О.С. Кубрякова. «описати систему частин мови - значить описати, по-перше, конституюючи риси її одиниць (…охарактеризувати частини мови як

прототипічні категорії), по-друге, типи представлених у системі зв'язків (як ієрархічних, так і синхронно-релевантних опозицій, у першу чергу – протиставлення *імені* і дієслова), і, нарешті, по третє, процеси, що пов'язують між собою окремі частини мови» [Степанов 1995,с.33]. У роботі О.С. Кубрякової також спеціально проаналізовано основні проблеми категорізації, обговорювані у зв'язку з вивченням категоризації людського досвіду *засобами мови* [Кубрякова 1997,с.138].

Таким чином, іменник виходить далеко за межу субстанційності у суворому сенсі цього терміна, тобто річності, що складає ядро предметності і являє собою, за висловом Ю.С. Степанова, «найбільш семантичну з категорій мови», оскільки «лише до відношень між сутностями (речами) та словами може добре підходити визначення семантики як відношень між знаками та об'єктами зовнішнього світу» [Клобуков 1999,с.42].

Питання про відмінкову систему іменника є одним із дискутивних у теоретичній граматиці сучасної англійської мови.

Поняття *відмінок* в граматичних описах має неоднакове витлумачення. Упродовж усієї лінгвістичної традиції термін *відмінок*, поряд із позначенням формальних трансформацій імені, використовувався й для фіксації різних смислових відношень, що передаються поєднанням дієслова з відповідним іменником.

У сучасній лінгвістиці існують два застосування терміна *відмінок* – формальне і семантичне. **Семантичні** відмінки мають вираження тим чи іншим способом у будь-якій мові.

Формальні відмінки є однією з характерних ознак граматичної системи мов синтетичної будови; разом із прийменником, постфіксами та порядком слів вони служать для вираження **семантичних** відмінків [Таривердиева 1998,с.71].

А.В.Гладкий у своїй статті «Нарис формальної теорії відмінка» подає таке визначення семантичного відмінка: «семантичними відмінками іменника ми називаємо ті відмінки, які визначаються не лише його синтаксичною роллю, а й семантичною…» [Гладкий 1999,с.50].. **Синтаксичним** відмінком А.В. Гладкий називає «всяку множинність, що є або мінімальною сферою керування, або зв'язкою сфер керування» [Гладкий 1999,с.50]. Шість основних російських відмінків являють собою синтаксичні відмінки в розумінні щойно сформульованого визначення.

Англійській термін "case" (відмінок) походить з латинського віддієслівного іменника casus, утвореного від дієслова cadere, cecidi, casum – падати. Латинський же термін, як, між іншим, і назви всіх відмінків, окрім аблятива, є калькою грецьких термінів.

У граматиці сучасної англійської мови існують два підходи до визначення семантичного змісту відмінків. Один полягає в повному охопленні семантичних функцій, які виражає відмінкова форма. Тому прихильники такого підходу включають у сукупність відмінкових семантичних функцій різноманітні значення: як відмінкові (функція суб'єкта, об'єкта, знаряддя, способу, адресата тощо), так і невідмінкові (обставини часу, предикативне значення тощо). І навіть значення, які не належать відмінкам, але приписані їм під впливом лексичного оточення відмінків або які мають явно лексичний характер.

Кожен відмінок має своє певне значення. Вживання з прийменниками ще більше розширює й збагачує відмінкові значення.

О.В. Падучева вказує, що існують різноманітні підходи до конструкції з генитивним суб'єктом: дескриптивний підхід, який формулює правила вживання генитивної конструкції; семантичний, який полягає в тому, що вибір називного або родового відмінка суб'єкта є семантично мотивованим; трансформаційний, який розглядає генитив суб'єкту як результат заміни, і композиційний, який виводить зміст цілого зі змісту частин [Падучева 2005,с. 84].

В англійській мові можна бачити велике розмаїття семантичних функцій родового відмінка:

a) possesive genitive : ***my son's wife*** *my son has a wife*

b) subjective genitive : ***the boy's application*** *the boy applied*

c) objective genitive : ***the family's support*** *(…) supports the family*

d) genitive of origin: ***the girl's story*** *the girl told a story*

e) descriptive genitive : ***a women's college*** *a college for women*

f) genitive of measure and partitive genitive :

ten days' absence *the absence lasted ten days*

part of the problem *problem is divisible into parts*

g) appositive genitive: ***the city of York*** *York is a city* [Leech, Svartvik 1983,c.123].

У роботі Дж. Тейлора «Посесивні генетиви в англійській мові» [Taylor 1989,p.318] обговорюється семантика висловів зі значенням приналежності у рамках когнітивної граматики, основні положення якої були викладені в працях Дж.Лакоффа [Lacoff 1972] і Р.Лангакера [Langacker 1987]. Увагу лінгвістів привернуло розмаїття семантичних відношень, притаманних висловам зі значенням приналежності. Учені вважають, що необхідно адекватно описати низку можливих відношень.

Концепція Ч.Філмора, яка отримала назву «відмінкова граматика», в подальшому дістала широке визначення й розвиток (Cook 1972, Чейф 1975, Langacker 1976, Anderson 1977, Starosta 1987).

В існуючих версіях «відмінкової граматики» немає єдності щодо питання про кількість та номенклатуру виділених відмінків. Склад їх залежить від обраної концепції й цілей опису, відображає різні способи поділу семантичної реальності. Слід відзначити, що набір і назви відмінків у концепції самого Ч. Філмора також змінювалися в процесі формування теорії. Спочатку учений виділив шість відмінків: агентив, датив, інструмент, фактитив, локатив, об'єктив, а пізніше змінив їх назви: датив і фактитив на експірієнцер та ціль відповідно [Filmore 1970]. Різна кількість відмінків та неоднакову їх назву можна побачити і в інших дослідників, наприклад, у В.Г. Гака (Гак 1969) – 7, І.П. Сусова (Сусов 1973) – 8, Д.Андерсена (Andersen 1977) - 4, В.В. Богданова (Богданов 1977) – 14 і т.д. Незважаючи на відсутність суголосності щодо набору відмінків, важливо те, що виявлення відмінків служить не лише визначенню семантико-синтаксичних ролей, включених у пропозицію аргументів, а й указує на відношення, які поєднують функцію та її аргументи.

Загальновідомо, що в сучасній англійській мові існують два різновиди родового родового відмінка: залежний родовий та незалежний родовий. Залежний родовий вживається з наступним іменником, означаючи його, й виступає в функції означення. Незалежний родовий використовується без наступного іменника й може виконувати в реченні різні синтаксичні функції, окрім означення: *My father's was a happy life.* Відмінність між незалежним і залежним родовим відмінком аналогічна відмінності між означальною та абсолютною формами присвійних займенників.

Голландський лінгвіст А.Свейн називає незалежний родовий **еліптичним** ("the Elliptical Genitive") і виділяє кілька його значень [Swaen 1989,c.279] :

а) назва місця проживання, розташування закладу чи фірми;

б) назва місць, де відбувається обряд богослужіння (церква, часовня чи собор);

в)назва міста чи села за іменем свого святого покровителя;

г) назва церковного свята на честь святого покровителя.

Англійські мовознавці Дж.Ліч та Я.Свартвік, подібно до голандського мовознавця А. Свейна, також називають незалежний родовий відмінок **еліптичним** [Leech, Svartvik 1983, p.114] ("the Elliptical Genitive" у Свейна, "the Genitive with Ellipsis" у Ліча и Свартвіка).

My car is faster than ***John's*** *(that* ***John's car****.*

Опущення головного іменника вважається типовим у висловах, пов'язаних з будинками, магазинами тощо.

I've already been to ***the dentist's****.*

Наприкінці даної статті, слід відмітити, що існують три основні точки зору на кількість відмінків в англійській мові:

1) в англійській мові два відмінки, один з яких (загальний відмінок) характеризується відсутністю відмінкового показника і визначається тільки із зіставленням з іншим відмінком, який має показник 's (родовий відмінок);

2) кількість відмінків у сучасній англійській мові більш двох;

3) у сучасній англійській мові взагалі немає відмінків.

Обмеження вживання іменників у родовому відмінку мають не абсолютний, а вірогідний характер, у тому сенсі, що дані типи іменників вживаються у формі родового відмінка частіше, ніж решта, але ні в якому разі не виключно.

Подальше дослідження функціонування категорії відмінку здійснено на матеріалі крупних семантичних класів іменників, їх підкласів і окремих іменників у формі родового відмінка в функціональному стилі художньої літератури і газетно-публіцистичному стилі британського і американського варіантів сучасної англійської мови.

Література

Герасимов В.И. К становлению когнитивной грамматики. Современные зарубежные теории. - М.: Наука, 1992.- С 39-77. *Гладкий* А.В. Набросок формальной теории падежа // Вопросы языкознания. - №5, 1999.- С. 50-51. *Клобуков* Е.В. Части речи в контексте когнитивной лингвистики// Вестник МГУ: Серия 9. Филология, 1999.-№1.- С. 140-144. *Кубрякова* Е.С. Категоризация мира/ Категоризация мира: пространство и время: Материалы научн. конф. – М.: Изд-во Моск. гос. ун-та, 1997.- С.3-18. *Кубрякова* Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения. - М.: ГАН Институт языкознания, 1997.- 327с. *Манерко* Л.А. Новая методика исследования категоризации в лингвистике // Вестник МГУ: Серия 9. Филология. - №2, 2000.- С.39-40. *Падучева* Е.В. Еще раз о генитиве субъекта при отрицании // Вопросы языкознания 2005.- № 5. - С. 84–99. *Петрова* В., Герасимова Л. и др. Когнитивные аспекты языка, 1988.- 320с. *Степанов* Ю.С.Альтернативный мир. Дискурс. Факт и принцип причинности / Язык и культура XX века / Под ред. Ю.С. Степанова .- М.: Ин-т языкознания РАН, 1995.- С. 35-73. *Таривердиева* М.А. Латинские падежи и романские предлоги: семантика и употребление/ Проблемы семантического описания единиц языка и речи: Мат-лы докладов Междунар. научной конф.- Ч.1 – Минск, 1998.- С.70-72. *Lakoff* G. A Study in meaning criteria and the logic of fuzzy concepts // Papers from the Eighth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Circle. - Chicago: Chicago Linguistic Circle, 1972. – P. 183 – 228. *Langacker* K.W. Foundations of Cognitive grammar. – Vol. 1: Theoretical prerequisites. – Stanford, 1987. – 539p. *Leech* G., Svartvick J. A Communicative Grammar of English.- M.: Prosvescheniye, 1983.- 380p. *Swaen* A.E.H. The Elliptical Genitive // Linguistics.- Vol. 27.- №4, 1989.- P. 275-288.